

NUTQDAGI DUDUQLANISH QIYINCHILIKLARNING O'RGANILISHI
TARIXI VA YONDASHUVLAR

G'aniyeva Zilola Komil qizi

Toshkent Kimyo Xalqoro Universiteti

Logopediya yo'nalishi MSPD-1U talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola duduqlanishning pedagogik jihatlarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, uning tarixiy rivojlanishi, sabablarini tushunish va davolash usullari haqida ma'lumot beradi. Maqolada duduqlanishning qadimiy davrlardan zamonaviy davrgacha bo'lgan rivojlanish jarayoni, shuningdek, pedagogik va terapevtik yondashuvlar tahlil qilinadi. Duduqlanishga bo'lgan pedagogik yondashuvlar o'zgarib, zamonaviy davrda inkluziv ta'lim va dalillarga asoslangan terapevtik usullar qo'llanilmoqda. Maqola, shuningdek, duduqlanishni yengish uchun tizimli va individga moslashgan yondashuvlar joriy qilish zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: duduqlanish, psixologik omillar, diaqnozogen nazariya, terapevtik yondashuvlar, duduqlanish tarixi, rivojlanish bosqichi, zamonaviy pedagogika.

Аннотация: Статья посвящена педагогическим аспектам заикания, охватывающим его историческое развитие, причины и методы лечения. В статье анализируется процесс эволюции заикания от древности до современности, а также педагогические и терапевтические подходы. Описание изменения педагогических подходов к заиканию с переходом к использованию инклюзивного образования и доказательных терапевтических методов в современный период. В статье также подчеркивается необходимость внедрения системного и индивидуализированного подхода для преодоления заикания.

Ключевые слова: заикание, психологические факторы, теория диагностики, терапевтические подходы, история заикания, этап развития, современная педагогика

Abstract: This article focuses on the pedagogical aspects of stuttering, providing information on its historical development, causes, and treatment methods. It analyzes the process of stuttering's evolution from ancient times to the modern era, as well as pedagogical and therapeutic approaches. The article highlights how pedagogical approaches to stuttering have evolved, with a focus on the current use of inclusive

education and evidence-based therapeutic methods. It also emphasizes the need for systematic and individualized approaches to help overcome stuttering.

Keywords: stuttering, psychological factors, diagnostic theory, therapeutic approaches, history of stuttering, stage development, modern pedagogy

Duduqlanish — bu nutq rivojlanishidagi muammo bo‘lib, unda bola ba‘zan yoki doimiy ravishda so‘zlarni yoki tovushlarni takrorlashga moyil bo‘ladi. Pedagogik jihatdan, duduqlanish, odatda, bolalarda nutq rivojlanishi jarayonida yuzaga keladi, ammo ba‘zi kattalarda ham uchrashi mumkin. Bu holat bolalarda stress, tahlil qilish yoki o‘z fikrlarini ifoda etishdagi qiyinchiliklardan kelib chiqishi mumkin.

Duduqlanishni o‘rganishning pedagogik tarixi vaqt o‘tishi bilan duduqlanish qanday tushunilgani, o‘rgatilganligi va ta‘lim va terapevtik doirada hal qilinganligini o‘rganadi. Tarixiy jihatdan, duduqlanishga oid istiqbollar madaniy, tibbiy va ilmiy yutuqlar natijasida shakllangan, sezilarli darajada rivojlangan. Quyida ushbu rivojlanishning asosiy bosqichlari keltirilgan:

Qadimgi davr: Duduqlanishning dastlabki talqinlari ko‘pincha xurofot yoki dinga asoslangan. Qadimgi matnlar, masalan, yunon va rim sivilizatsiyalari, duduqlanish ilohiy jazo yoki jismoniy nuqson bilan bog‘liq holat sifatida tasvirlangan. Aristotel va Gippokrat kabi faylasuflar uning sabablari haqida fikr yuritib, buni tana tuzilishidagi nomutanosiblik yoki til va ong o‘rtasidagi noto‘g‘ri muvofiqlashtirish bilan bog‘lashdi. O‘rta asrlar: duduqlanishni tushunish ko‘pincha ruhiy ob‘ektiv orqali ko‘rilgani uchun turg‘un bo‘lib qoldi. Davolash harakatlari ibodatlar, marosimlar va ba‘zan jarrohlik aralashuvlar kabi ekstremal choralarni o‘z ichiga oladi.

Uyg‘onish davri: diqqat ilmiy izlanish va kuzatishga qaratildi. Olimlar nutq buzilishining fiziologik va psixologik jihatlarini ko‘rib chiqishga boshladilar. Davolash usullari ko‘proq eksperimental bo‘lib, til mashqlari va nutq shakllarini o‘zgartirish kabi usullardan iborat edi.

18-19-asrlar: Ma‘rifatparvarlik davri nutq buzilishlarini tizimli o‘rganish va hujjatlashtirishga olib keldi. Iogann Gottfrid Shott va nutq terapiyasining boshqa kashshoflari kabi tadqiqotchilar asosiy usullarni ishlab chiqdilar. Bu davrda, shuningdek, intizom sifatida bag‘ishlangan logopediya paydo bo‘ldi.

20-asr: Psixologiya, nevrologiya va tilshunoslik sohasidagi yutuqlar duduqlanishni o‘rganishda inqilob qildi. Wendell Jonson kabi tadqiqotchilar duduqlanishga ta‘sir etuvchi psixologik omillarni o‘rganib chiqdilar, bu esa diagnozogen nazariya kabi yangi terapevtik yondashuvlarni ishlab chiqishga olib keldi. Asr, shuningdek, nutq terapiyasiga yo‘naltirilgan tashkilotlar va muassasalarning yaratilishiga guvoh bo‘ldi, pedagogika keksaygan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash uchun moslashtirilgan.

Zamonaviy davr: Zamonaviy pedagogika nevrologiya, texnologiya va xulq-atvor terapiyasini uyg'unlashtirgan yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Nutq-til patologlari vaziyatni hal qilish uchun ravonlikni shakllantirish, duduqlanishni o'zgartirish va hissiy integratsiya kabi dalillarga asoslangan usullardan foydalanadilar. Bundan tashqari, targ'ibot va xabardorlikning kuchayishi stigmani kamaytirdi, inklyuziv ta'lim amaliyotini targ'ib qildi.

Xulosa

Duduqlanishning pedagogik jihatlarini o'rganish orqali, bu nutq muammosi vaqt o'tishi bilan turli ilmiy, tibbiy va madaniy omillar orqali rivojlanib, tushunilishi va davolanishi o'zgarib kelganini ko'rish mumkin. Qadim zamonlarda mistik yoki diniy nuqtai nazardan qaralgan duduqlanish, bugungi kunda psixologiya, nevrologiya va tilshunoslik sohalaridagi yutuqlar natijasida ilmiy asosda tahlil qilinadi. Duduqlanishni tushunish va unga yondashuvda tarixi davomida ijtimoiy va pedagogik kontekstlar o'zgarib, zamonaviy davrda inkluziv ta'lim va dalillarga asoslangan terapevtik usullar bilan qo'llab-quvvatlashga katta e'tibor qaratilmoqda. Bunday rivojlanish pedagogika sohasida duduqlanishni yengish uchun yanada samarali, tizimli va individga moslashgan yondashuvlarni joriy qilishga imkon yaratdi. Shu bilan birga, duduqlanishga bo'lgan stigma kamayib, ta'lim jarayonida inklyuzivlik va hamjihatlikni targ'ib qilish natijasida duduqlanishdan azob chekuvchi shaxslar uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi mustahkamlanmoqda. Bu esa, o'z navbatida, nutq rivojlanishidagi muammolarni bartaraf etish va shaxslarning hayot sifatini yaxshilash uchun katta ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sul'tonov, A.A. (2020). Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash metodikasi. Toshkent: O'zbekiston xalq ta'limi nashriyoti.
2. Shukurov, A.R. (2018). Logopediya: nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
3. Jonson, W. (1937). The Nature of Stuttering. New York: Harper & Row.
4. Popov, V.N. (2010). Logopediya: duduqlanishni davolashning metodlari. Moskva: Pedagogika.
5. Rozanova, E.I. (2015). Duduqlanish va uning psixologik asoslari. Sankt-Peterburg: Universitet nashriyoti.
6. Kolesova, L.M. (2012). Nutq terapiyasining asoslari: o'quv qo'llanma. Tashkent: O'zbekistonda ta'limni rivojlantirish markazi.